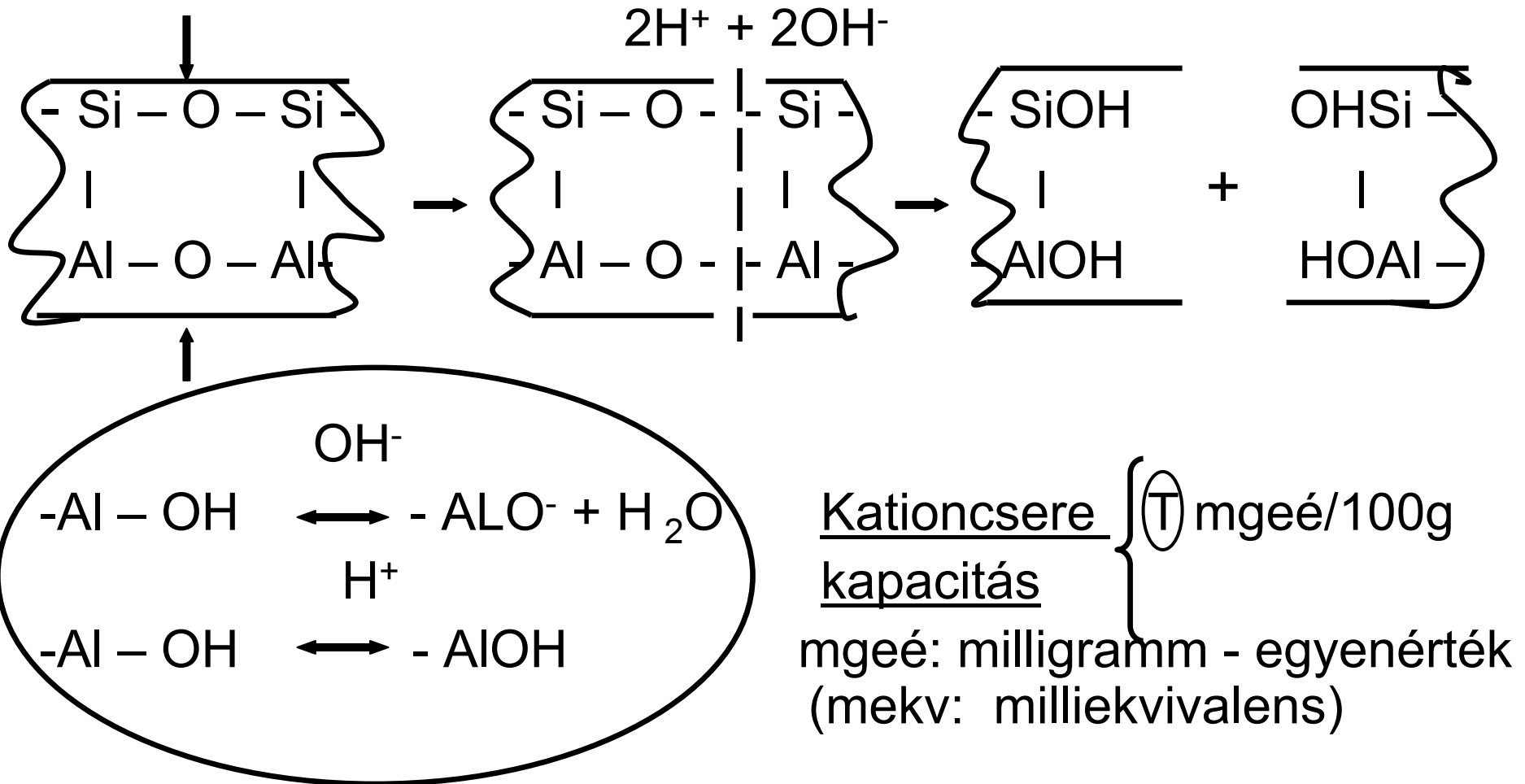

TALAJKÉPZŐ ÁSVÁNYOK II. TALAJKÉPZŐ KÖZETEK

Agyagásványok csoportosítása

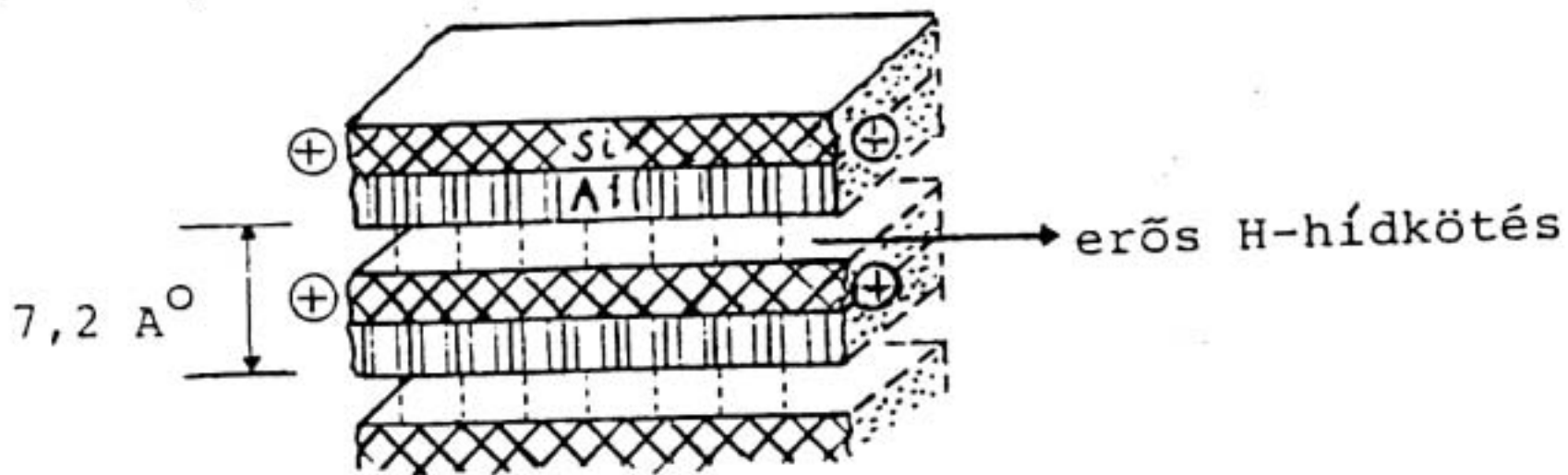
- Kétréteges (1:1 vagy TO típusú) agyagásványok:
KAOLINIT
- Háromréteges (2:1 vagy TOT típusú) agyagásványok:
ILLIT
VERMIKULIT
MONTMORILLONIT (szmektitek)
- Négyréteges (2:1+1 vagy TOT+O) agyagásványok:
KLORIT
- Allofánok (röntgenamorf) agyagásványok
- Vegyesrácsú és átmeneti agyagásványok

Protonleadásra (disszociációra) képes gyökök kialakulása az agyagásványok törésfelületén

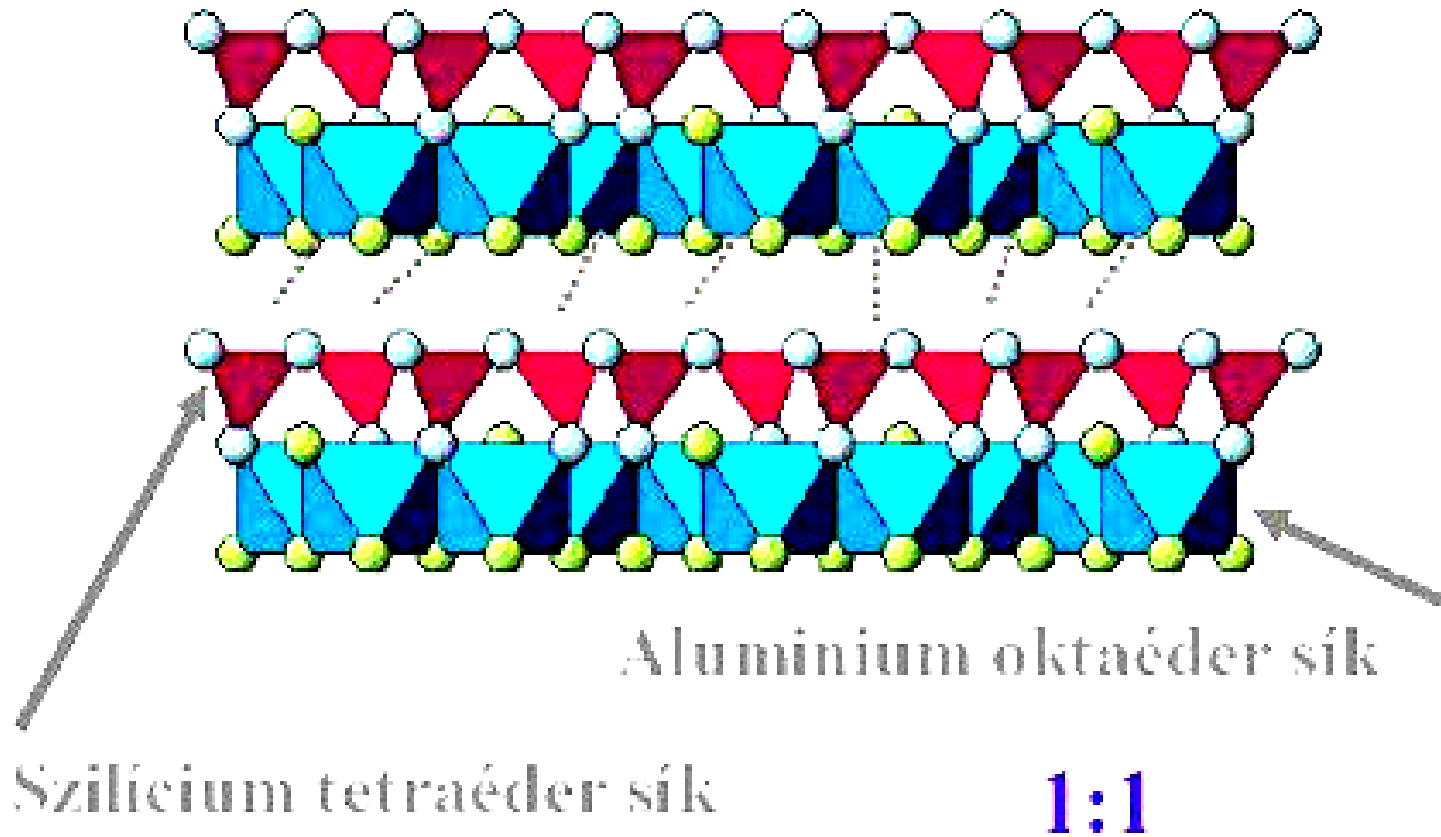
KAOLINIT

(T = 3-15 mgeé / 100g)

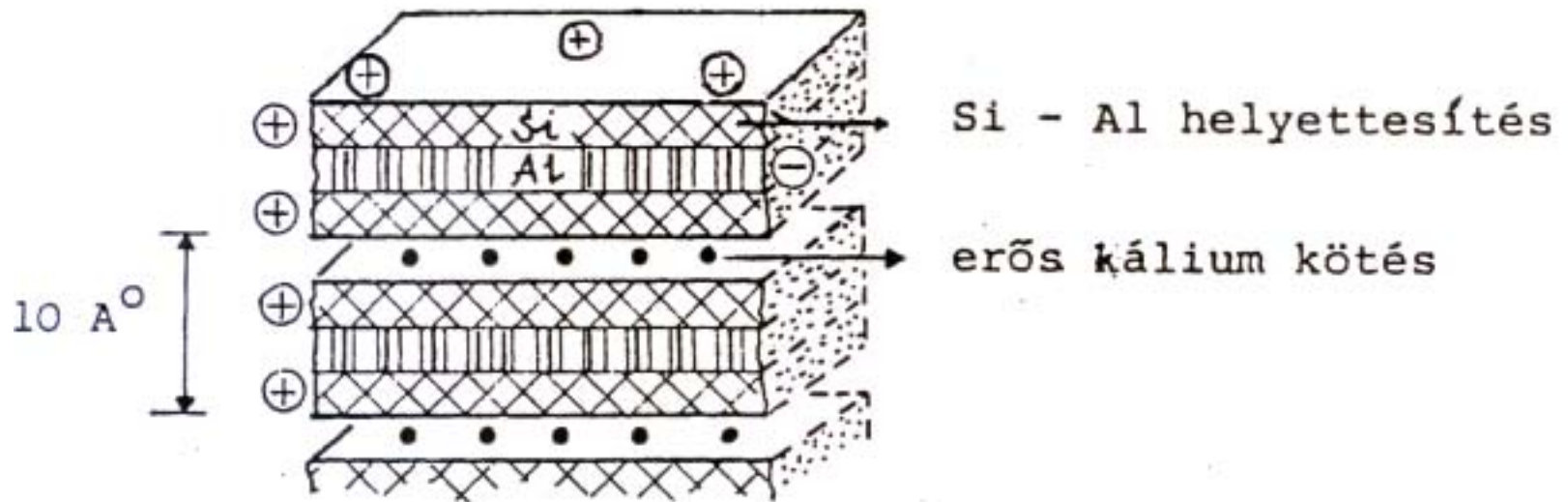
KAOLINIT

(T = 3-15 mgeé / 100g)

ILLIT

(T = 20 – 50 mgeé / 100g)

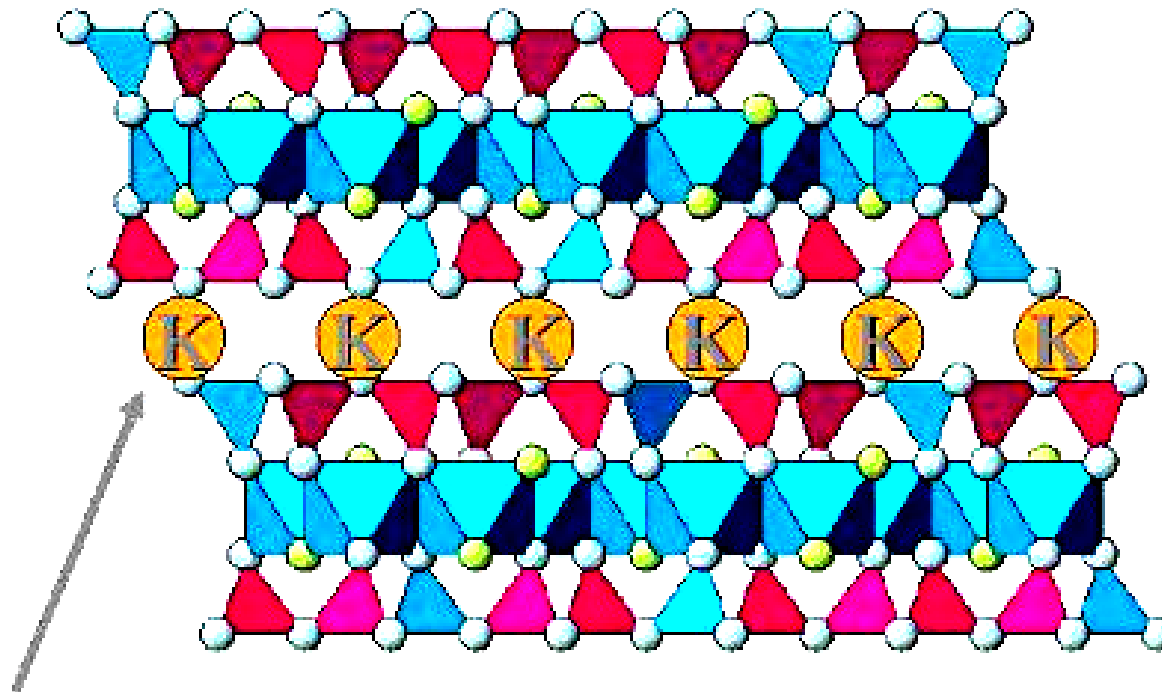

ILLIT

(T = 20 – 50 mgeé / 100g)

40 cmol(-)/kg

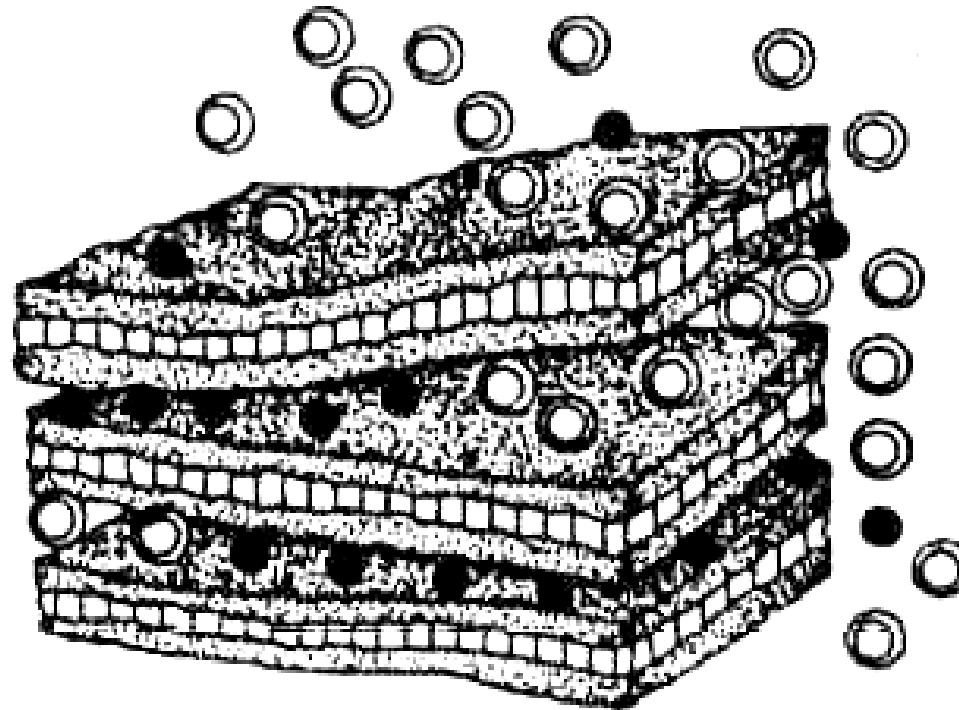
2:1

közberétegzett K^+

Nem táguló

Az illit rácsszerkezetének fellazulása

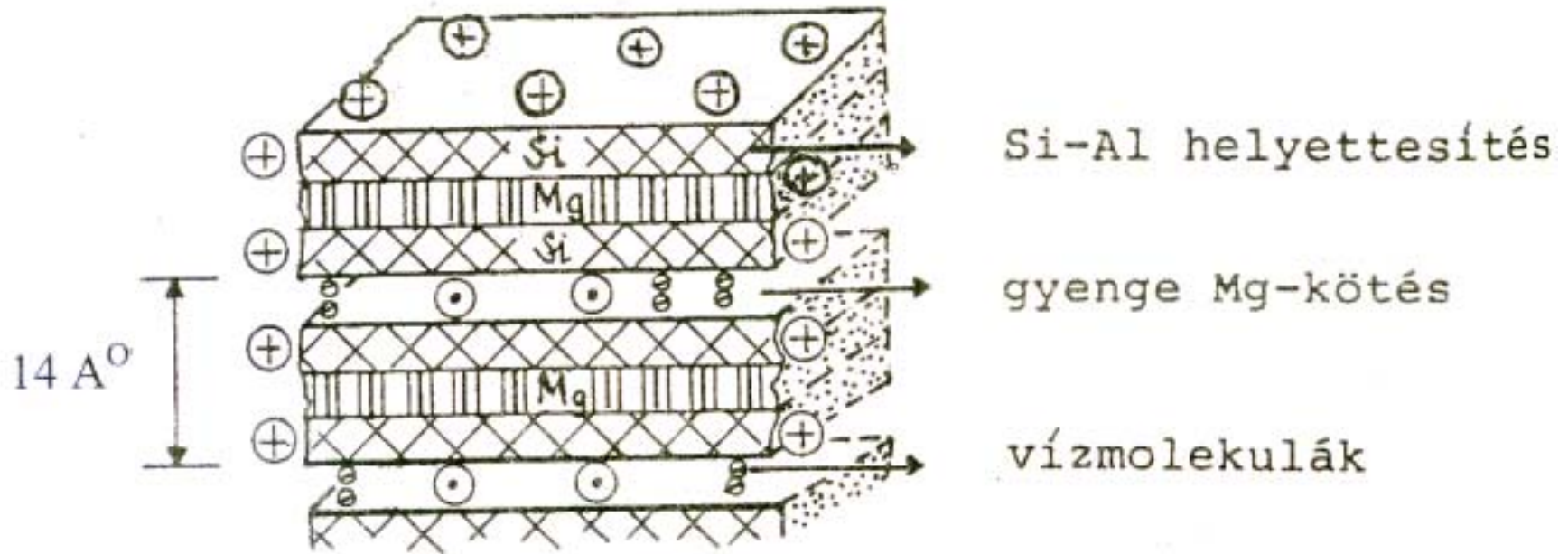

● K^+

○ Ca^{2+}, Mg^{2+}, Na^+

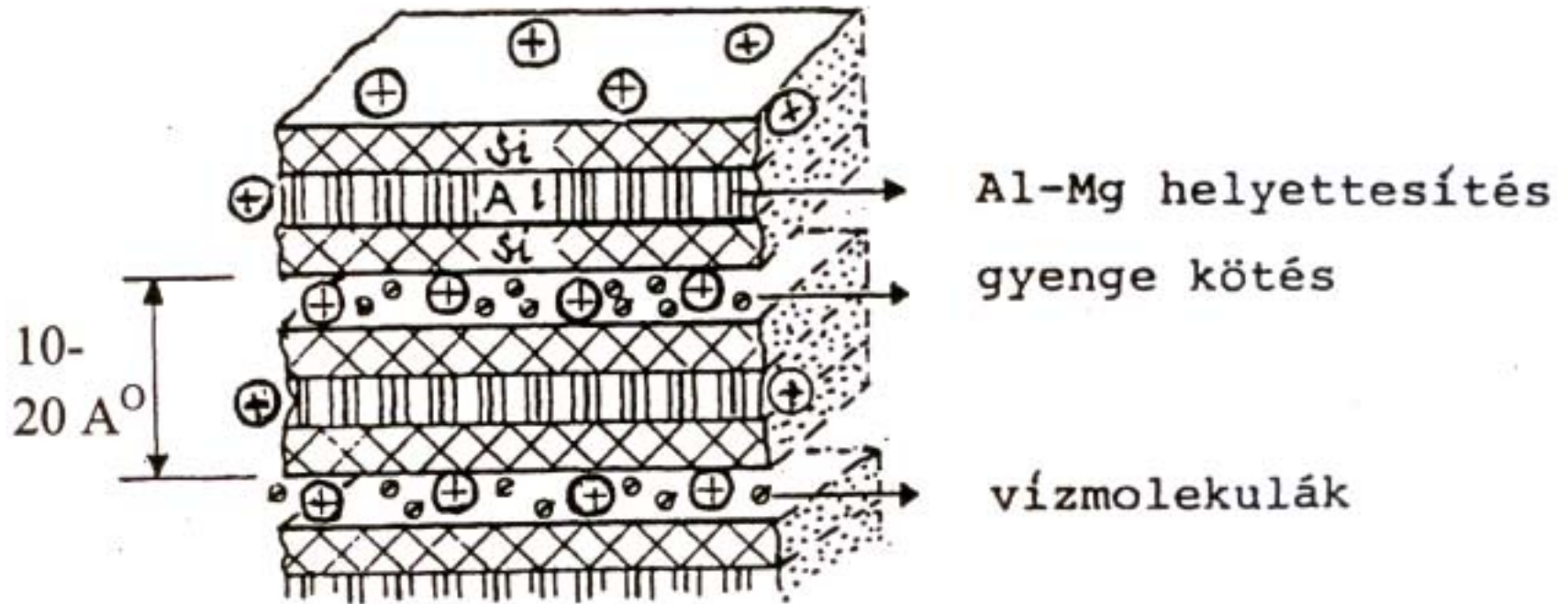
VERMIKULIT

(T= 120 – 200 mgeé / 100g)

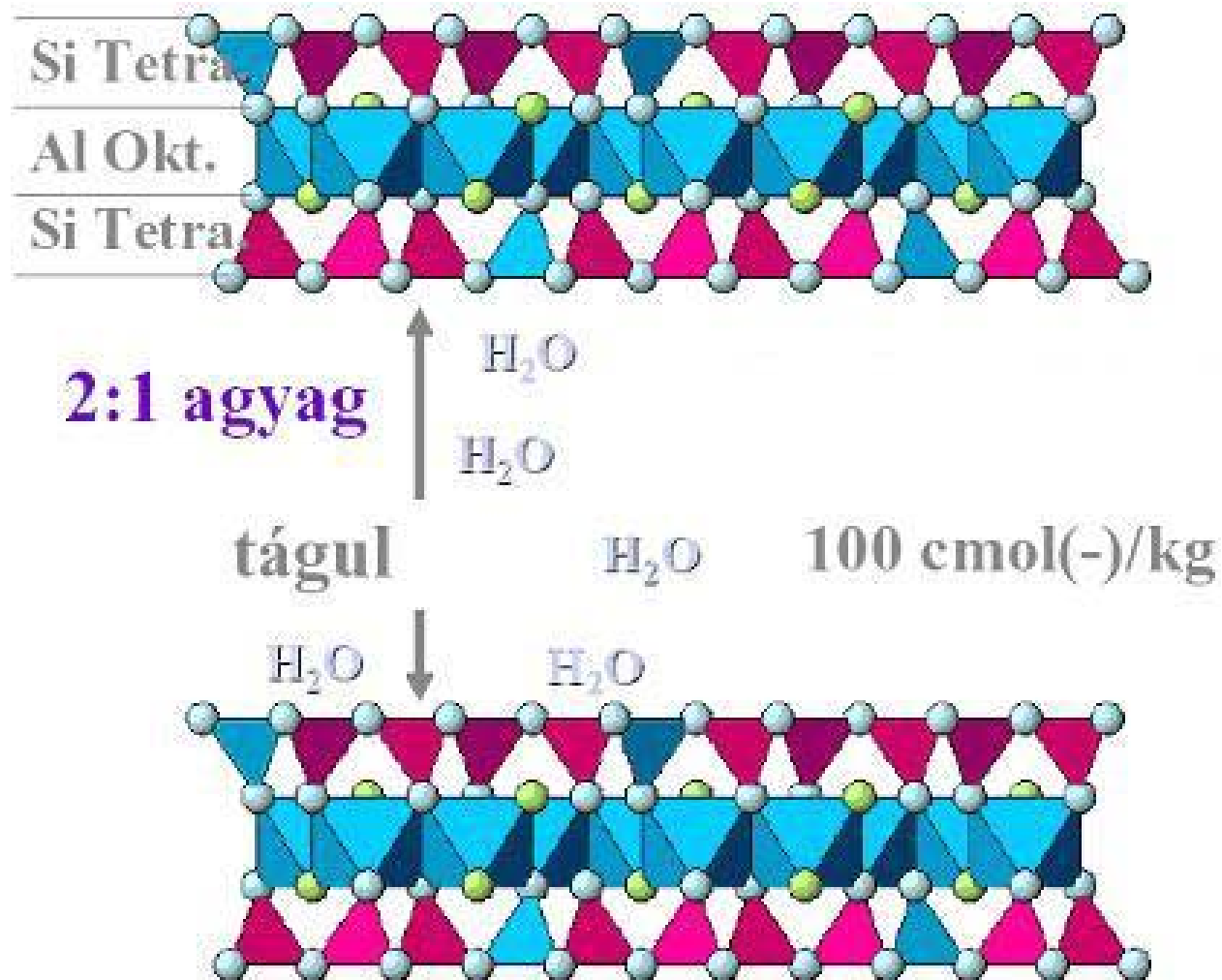
MONTMORILLONIT

(T= 60 – 120 mgeé / 100g)

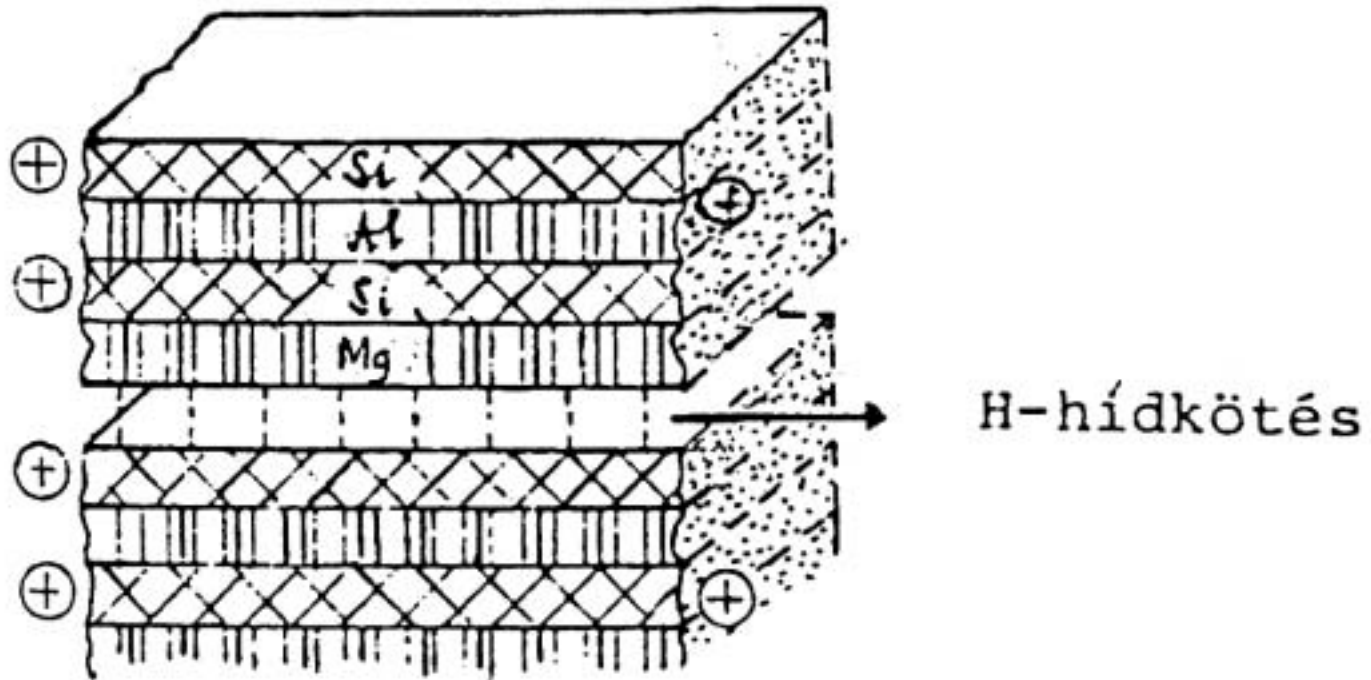
MONTMORILLONIT

(T= 60 – 120 mgeé / 100g)

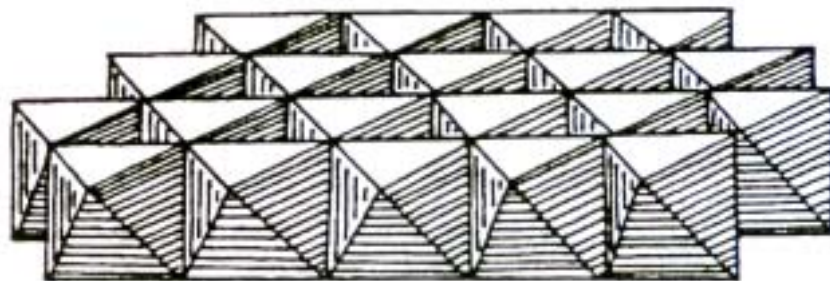
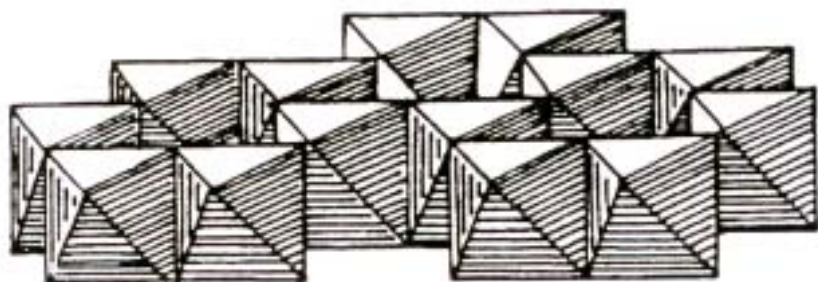
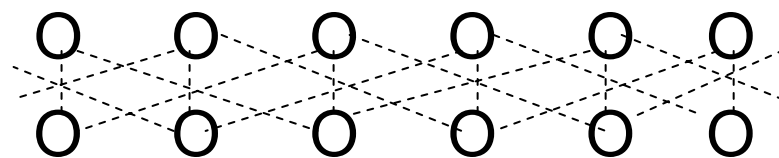
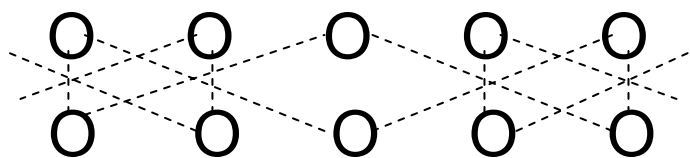

KLORIT

(T = 10 – 40 mgeé / 100g)

A dioktaéderes és a trioktaéderes réteg felépítése

a)

(a) Dioktaéderes
[Al (O, OH)₆]

b)

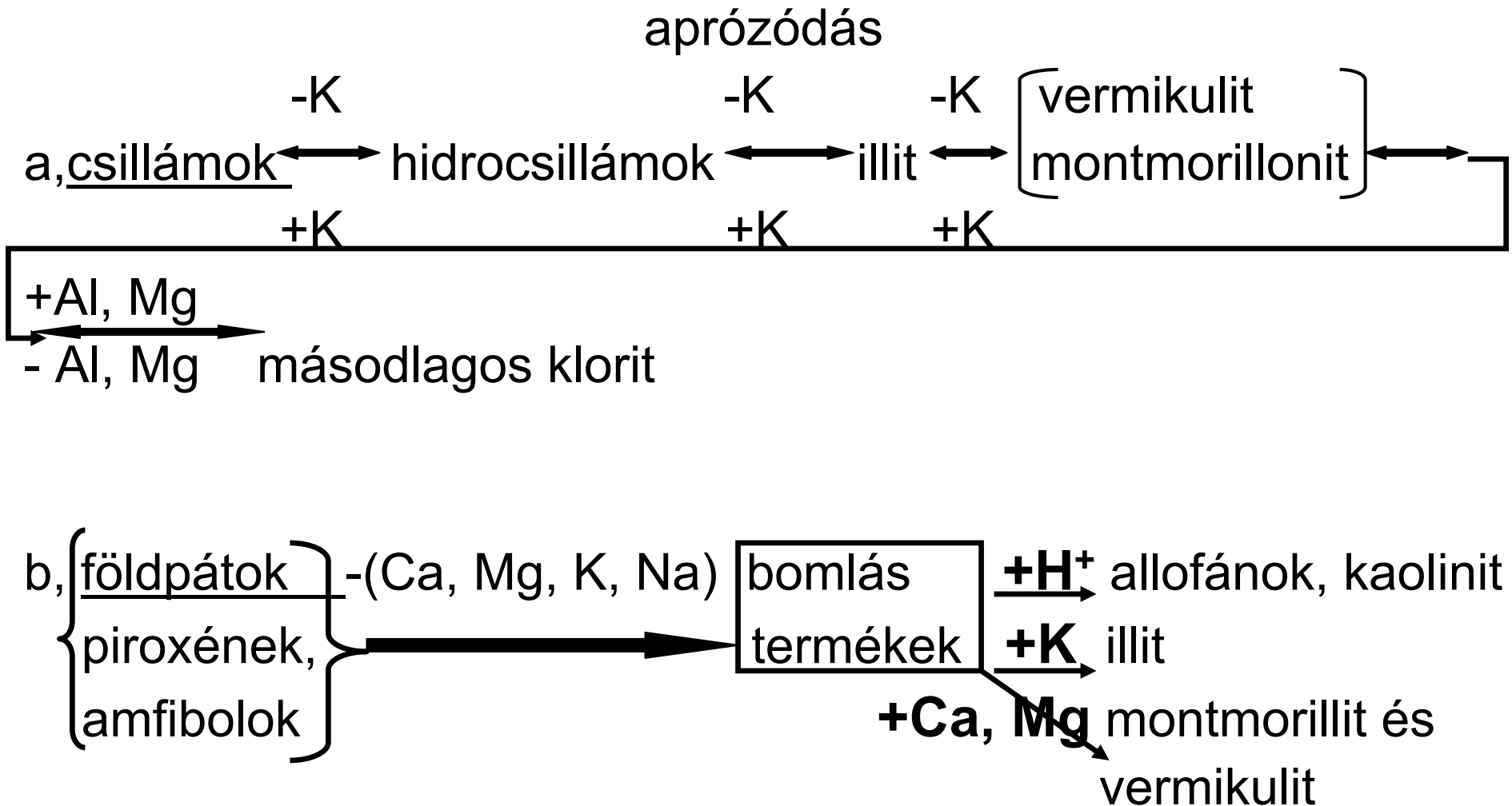
(b) Trioktaéderes
[Mg (O, OH)₆]

Réteg

Agyagásványok kémiai összetétele

Ásvány	SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	CaO	MgO	K ₂ O	Na ₂ O
	%						
Kaolinit	45-48	38-40	-	-	-	-	-
Illit	50-56	18-31	2-5	0-2	1-4	4-6	0-1
Vermikulit	33-37	7-18	3-12	0-2	20-28	0-2	0-0,4
Montmorillonit	52-55	0-28	0-30	0-3	0-2,5	0-0,5	0-3
Klorit	25-35	12-14	0-15	0-2	12-34	0-1	0-1

Az agyagásványok képződésének elvi sémája

Oxid és hidroxid ásványok a talajban

Vegyület neve	Képlete	Szerkezet	Színe
Si Opál	$\text{SiO}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$	amorf	opalizáló
Fe Limonit: a, Fe(III)-hidroxid $\text{Fe}(\text{OH})_3$ { b, Goethit c, Lepidokrokit d, Hemetit (vörösvasérc) e, Fe(II)-hidroxid	$\text{Fe}(\text{OH})_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ $\alpha\text{-FeOOH}$ $\gamma\text{-FeOOH}$ $\alpha\text{-Fe}_2\text{O}_3$ $\text{Fe}(\text{OH})_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$	amorf kristályos kristályos kristályos amorf	rozsdabarna rozsdabarna narancsszínű vörös kékesszürke
Al a, Al(III)-hidroxid b, Gibbsit (v. hidrargillit) c, Boehmit	$\text{Al}(\text{OH})_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ $\gamma\text{-Al}(\text{OH})_3$ $\gamma\text{-AlOOH}$	amorf kristályos kristályos	színtelen fehér fehér
Mn a, Mn(III)-hidroxid b, Manganit c, Mangán(IV)-oxid (piroluzit)	$\text{Mn}(\text{OH})_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ $\gamma\text{-MnOOH}$ $\beta\text{-MnO}_2$	amorf kristályos kristályos	barnásfekete barnásfekete barnásfekete

Oxidok és hidroxidok I

1. Szilícium-oxidok

- Kvarc (SiO_2)
- Opál ($\text{SiO}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$)

2. Vas oxidok és hidroxidok

a, Limonit

barna vaskő, vasrozsa $\text{Fe}(\text{OH})_3$

amorf $\text{Fe}(\text{OH})_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ -ból vízvesztéssel \longrightarrow

\longrightarrow α - $\text{FeO}(\text{OH})$ barna $\quad \quad \quad \gamma$ - $\text{FeO}(\text{OH})$ vörös

b, Hematit Fe_2O_3 (vörösvasérc)

szubtrópusi vörösföld, trópusi laterit

c, Ferro-ferri-hidroxid $\text{Fe}(\text{II})_6\text{Fe}(\text{III})_2(\text{OH})_{18}$

d, Ferro-hidroxid $\text{Fe}(\text{OH})_2$

kékes – zöld, amorf kolloid

glejes szintek – redukciós viszonyok

Oxidok és hidroxidok II

3. Alumínium és mangán hidroxidok

a, Gibbsit vagy hidrargillit γ - $\text{Al}(\text{OH})_3$
Mállás során az amorf $\text{Al}(\text{OH})_3 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ -ból fokozatosan hidrargillit γ - $\text{AlO}(\text{OH})$ alakul

b, Mangán(III)-hidroxid
 $\text{Mn}(\text{OH})_3 \cdot n\text{H}_2\text{O} \longrightarrow \text{MnO}(\text{OH})$ manganit

c, Piroluzit β - MnO_2

Karbonátok

a, Kalcit vagy mészpát CaCO_3

b, Dolomit $\text{CaMg}(\text{CO}_3)_2$
nehezebben oldódik

c, Sziderit FeCO_3
redukciós körülmények között képződik
 $\text{FeCO}_3 + \text{O}_2 \longrightarrow$ limonit, vasrozsa

d, Szóda $\text{Na}_2\text{CO}_3 \cdot \text{H}_2\text{O}$

Szulfátok és Szulfidok

a, <u>Gipsz</u>	$\text{CaSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$
b, <u>Mirabilit</u> (glaubersó)	$\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot 10\text{H}_2\text{O}$
c, <u>Epszomit</u> (keserűsó)	$\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$
d, <u>Ferroszulfid</u>	FeS
közetekben pirit	FeS_2

Kloridok

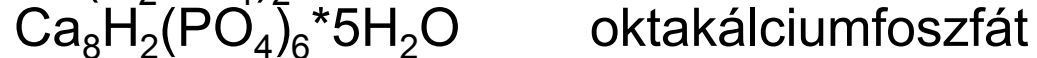
A NaCl nagyobb mennyiségben csak szikes, sós talajokban halmozódik fel.

Foszfátok

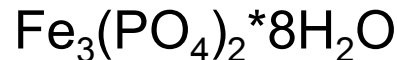
a, Apatitok oldékonyságuk a közeg savanyodásakor növekszik

b, Ca-ortofoszfátok

c, Vivianit

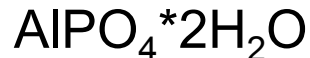
Ritkán fordul elő redukciós körülmények között (Ecsedi láp).

d, Strengit

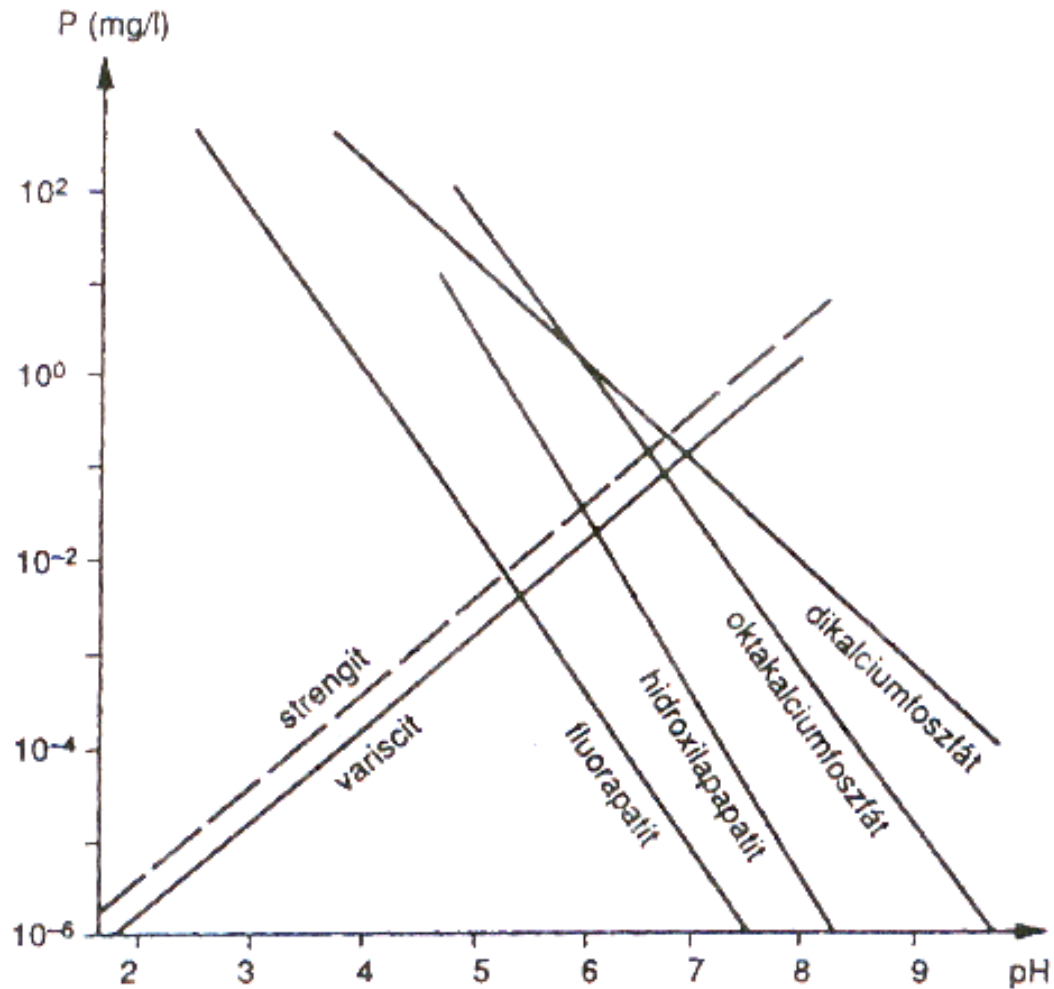
Oldhatósága a Ca foszfátokkal ellentétben, a pH növekedésével fokozódik.

e, Variscit

Oldhatósága hasonló a strengit-hez.

A különböző foszfátok oldhatósága a pH függvényében

Talajképző kőzetek osztályozása

I. MAGMÁS

1, PLUTONIKUS

2, VULKÁNIKUS

3, TELÉR

idősebb

fiatalabb (tufák)

Kristályszerkezet:

Kristályos

Üveges (hialin szerkezet)

Hemikristályos

Porfiros

Si- tartalom szerint: *savanyú, semleges, bázikus*

II. ÜLEDÉKES

1, SZERVETLEN:

2, SZERVES EREDETŰ: (tőzeg, nyersfoszfát, guanó)

törmelékes

oldatból kicsapódott (mész dolomit)

III. METAMORF

1, KRISTÁLYOS PALÁK (agyagpala, csillámpala stb.)

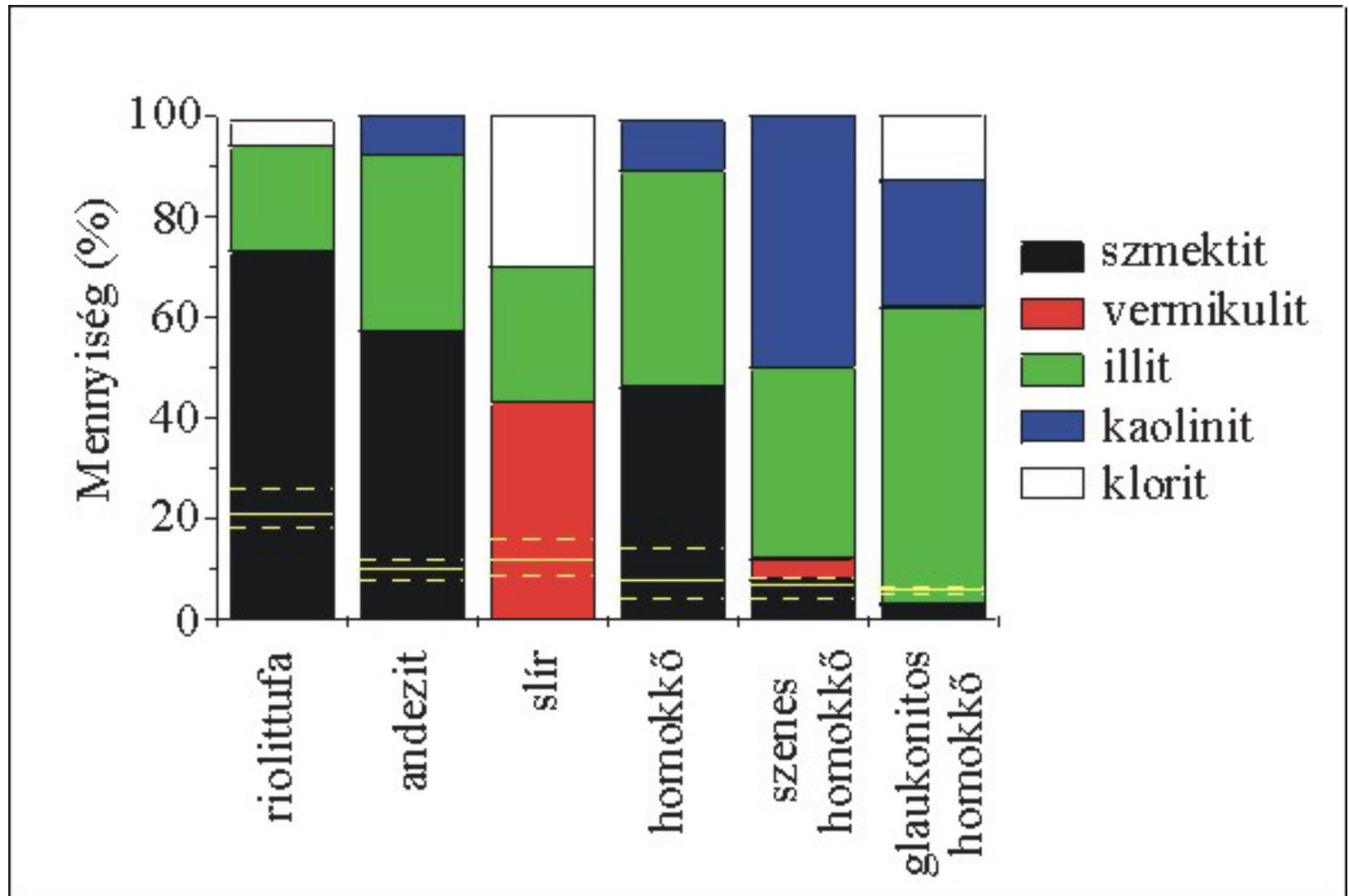
2, MÁRVÁNY

A magmás kőzetek csoportosítása

Kőzetcsoportok		Savanyú Si% 30-35	Semleges Si% 25-30	Bázikus Si% 20-25
Mélységbeli (plutonikus)		gránit	diorit	gabbró
Kiömlési (vulkanikus)	idősebb	kvarcporfir	porfirit	diabáz
	fiatalabb	riolit	andezit	bazalt
Jellemző szilikátásványok				
Kvarc		+++	+	-
Ortoklász		+++	+	-
Plagioklász		+++	+++	+++
Csillám		++	++	-
Piroxének és amfibolok		+	+++	+++
Olivin		-	-	++

+++ = sok, ++ =közepes, + = kevés

Agyagásványok eloszlása a kőzetekben

Üledékes kőzetek

A, Szervetlen

1, Törmelékes

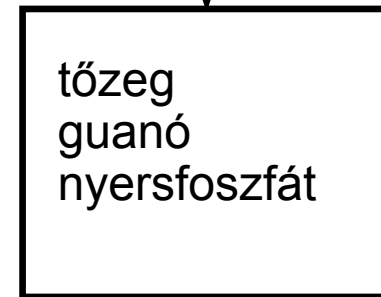
-felaprózottság alapján:

- a, durva üledékes >2 mm
- b, homokos 2-0,02 mm
- c, agyagos <0,02 mm

-Szállító közeg lehet:

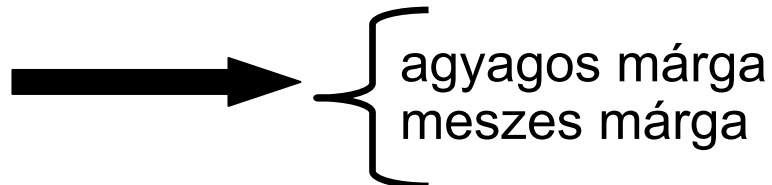
- a, víz: laza iszap, kötött agyag és lösz
- b, szél: laza por, kötött lösz

B, Szerves eredetű

2, Vegyi eredetű vagy oldatból kivált

mészkő
dolomit
márga

Az ásványok és kőzetek mállása

1. Fizikai mállás
2. Kémiai mállás
3. Biológiai mállás

Fizikai mállás

- a) Hőmérséklet ingadozás
-repedezés
- b) Növényzet hatása
-gyökérnövekedés
- c) A víz szerepe (fizikai hatás)
 - fagyhatás (2200kg/cm^2 feszítőerő)
 - romboló, szállító hatás
(szállít, koptat, osztályoz)
- d) Levegőmozgás
 - szél (szállít, koptat, osztályoz)

Kémiai mállás

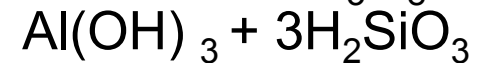
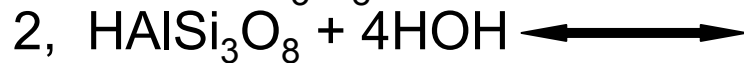
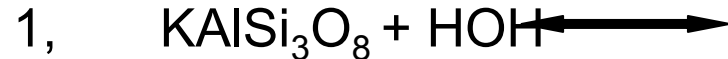
a) A víz oldó hatása (sók oldhatósága)

b) Hidratáció

c) Hidrolízis egyszerű sók hidrolízise

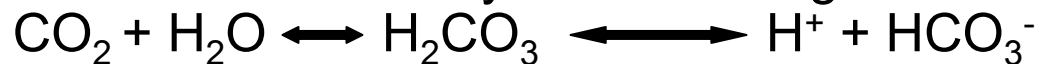

ortoklász hidrolízise

d) Savas oldatok hatása

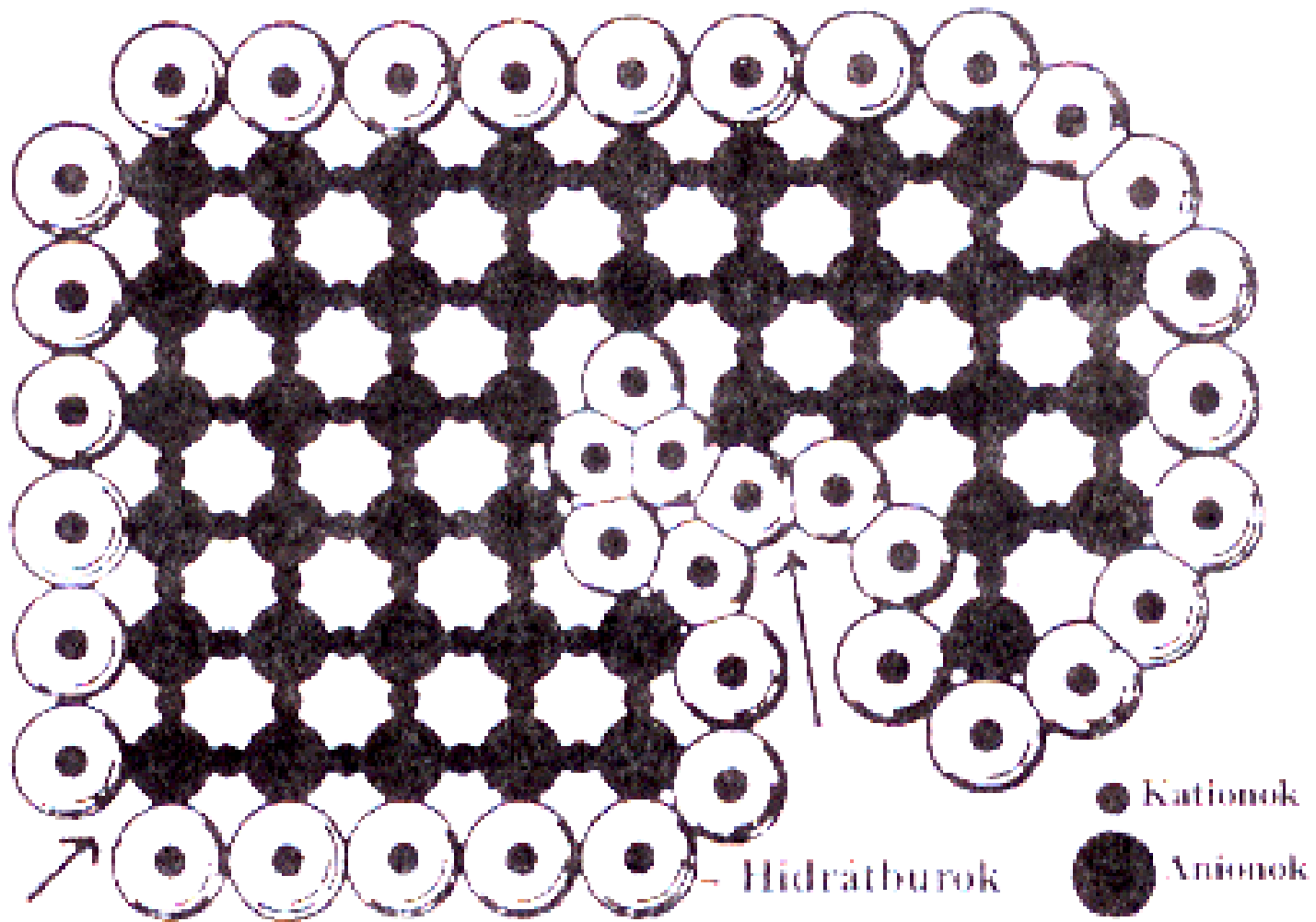
nő a karbonát ásványok oldhatósága

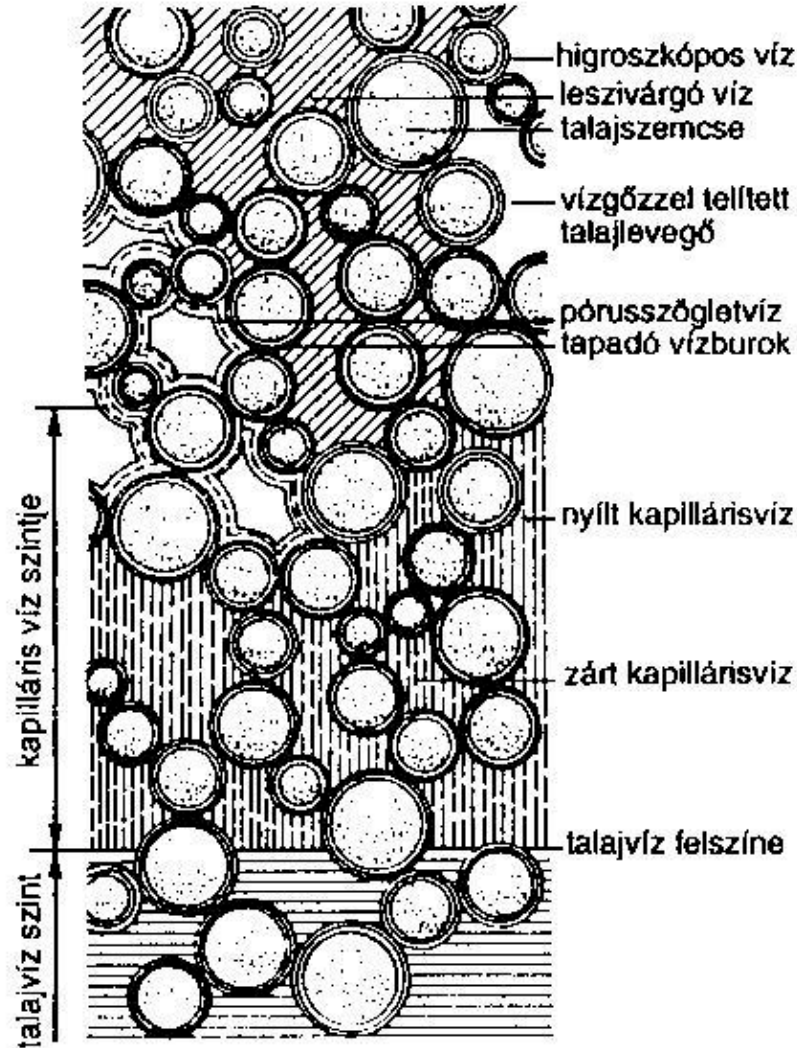
e) Oxidáció – redukció hatása

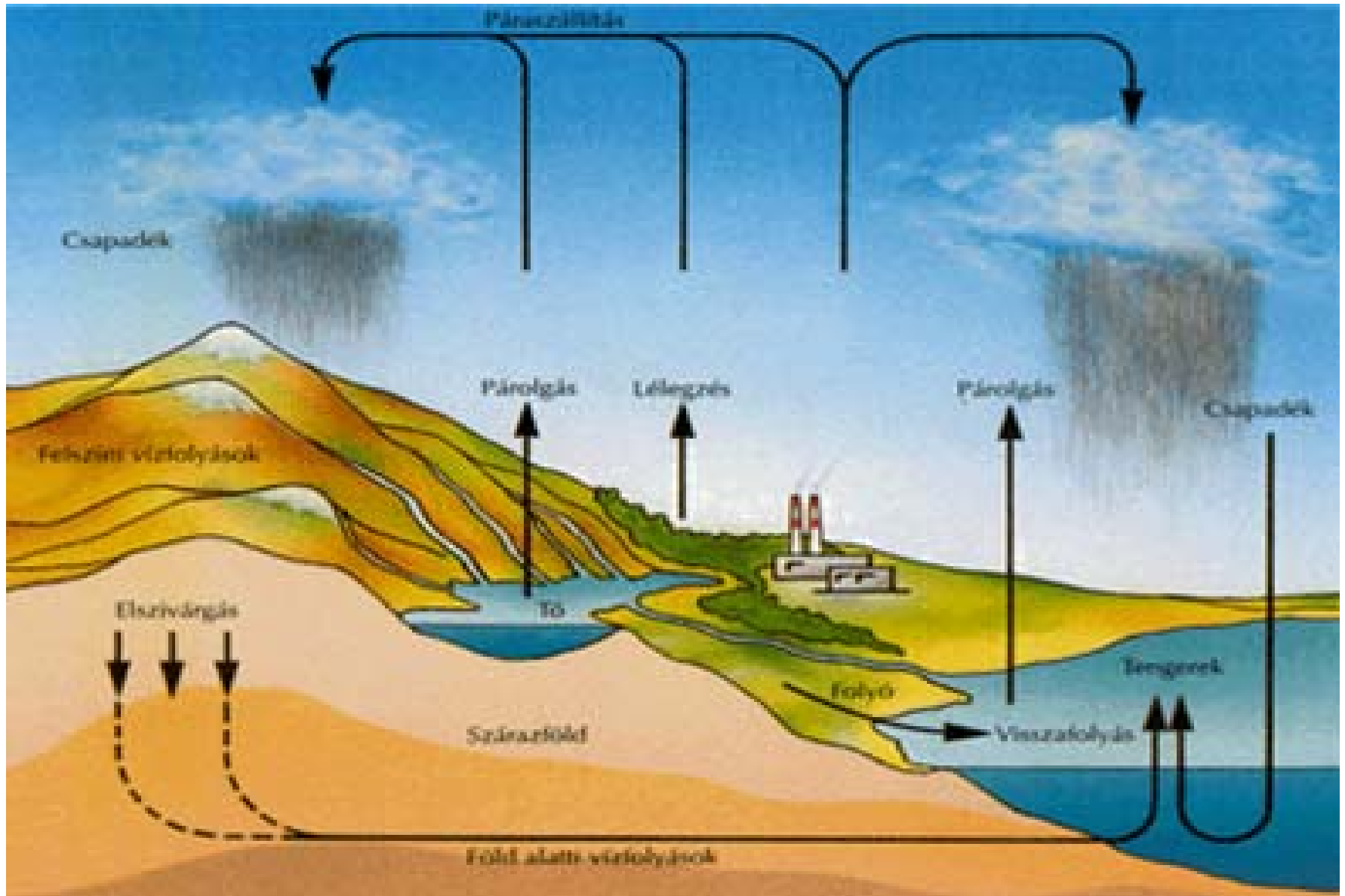
Hidratáció szerepe a kémiai mállásban

A víz elhelyezkedése a felszínközei üledékes kőzet szemcséi között

Víz körforgása

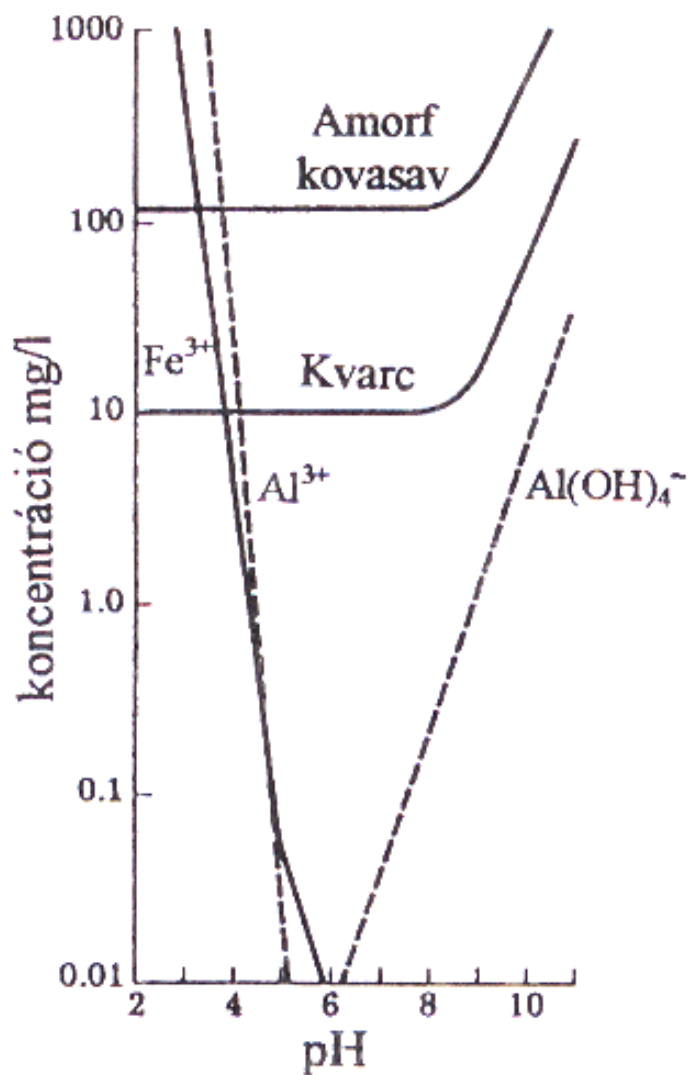
A fontosabb mállási végtermékek csoportosítása

I.	II.	III.
Alkáli és alkáli földfémek sói	Vas- és alumínium sói	Kovasavak
Na_2O K_2O CaO MgO	$\text{Al}(\text{OH})_6 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ $\text{Fe}(\text{OH})_6 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ AlOOH FeOOH	H_2SiO_3 (meta-) H_4SiO_4 (orto-) és polikovasavak

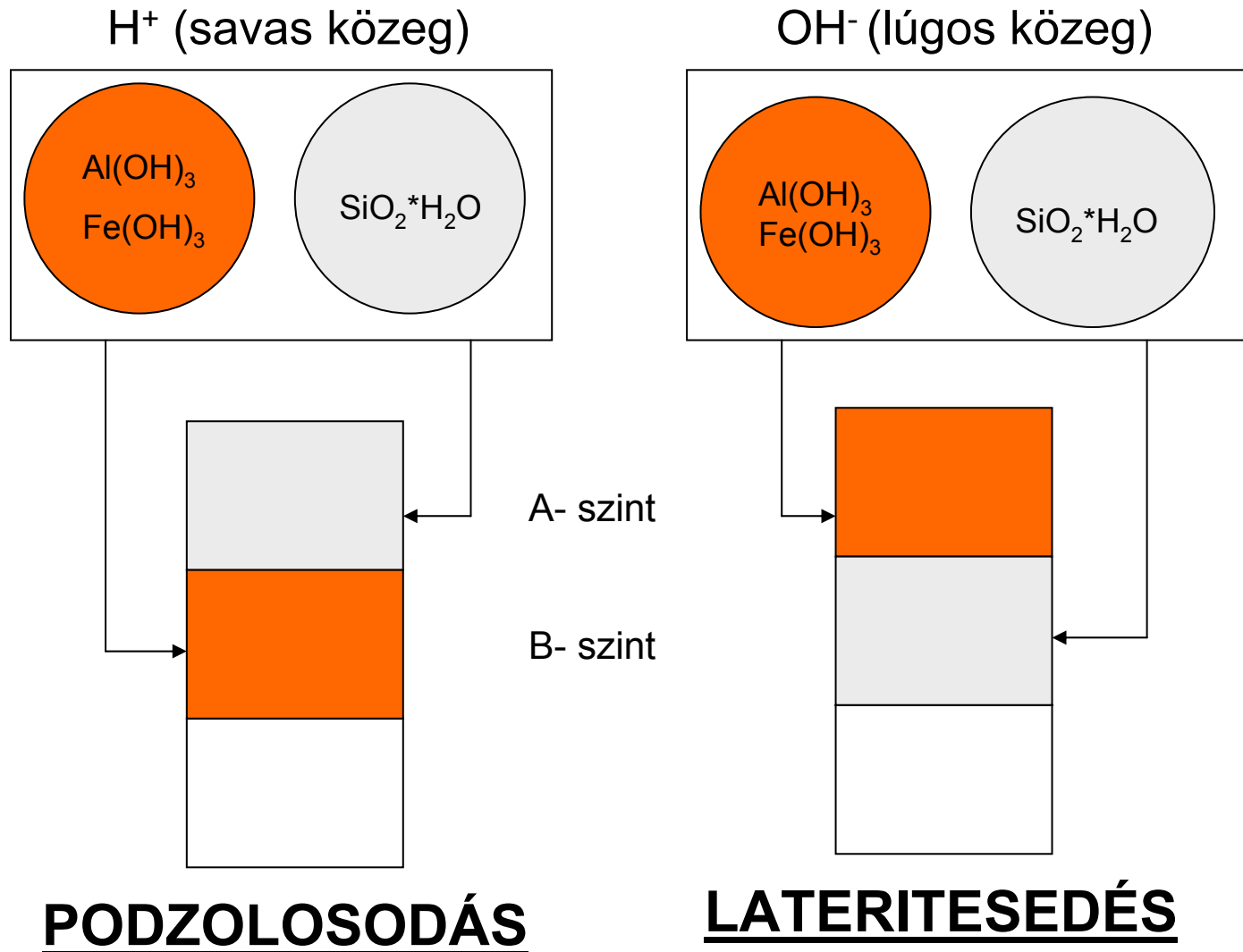
Mobilitási sorrend

1. **Alkáli fémek** (K, Na) sói
2. **Alkáli földfémek** (Ca, Mg) sói
 - a, kloridok, nitrátok (CaCl_2)
 - b, szulfátok ($\text{CaSO}_4 \cdot 2 \text{H}_2\text{O}$)
 - c, karbonátok (CaCO_3)
3. **Fe- és Al –sók**
amfoter viselkedés
Kovasavak a lúgos közegben oldódnak jól
4. **Agyagvándorlás** (agyagbemosódás)
5. **Agyagszétesés**
 - podzolosodás
 - lateritesedés

A pH hatása az alumínium, a vas és a szilikátok oldhatóságára

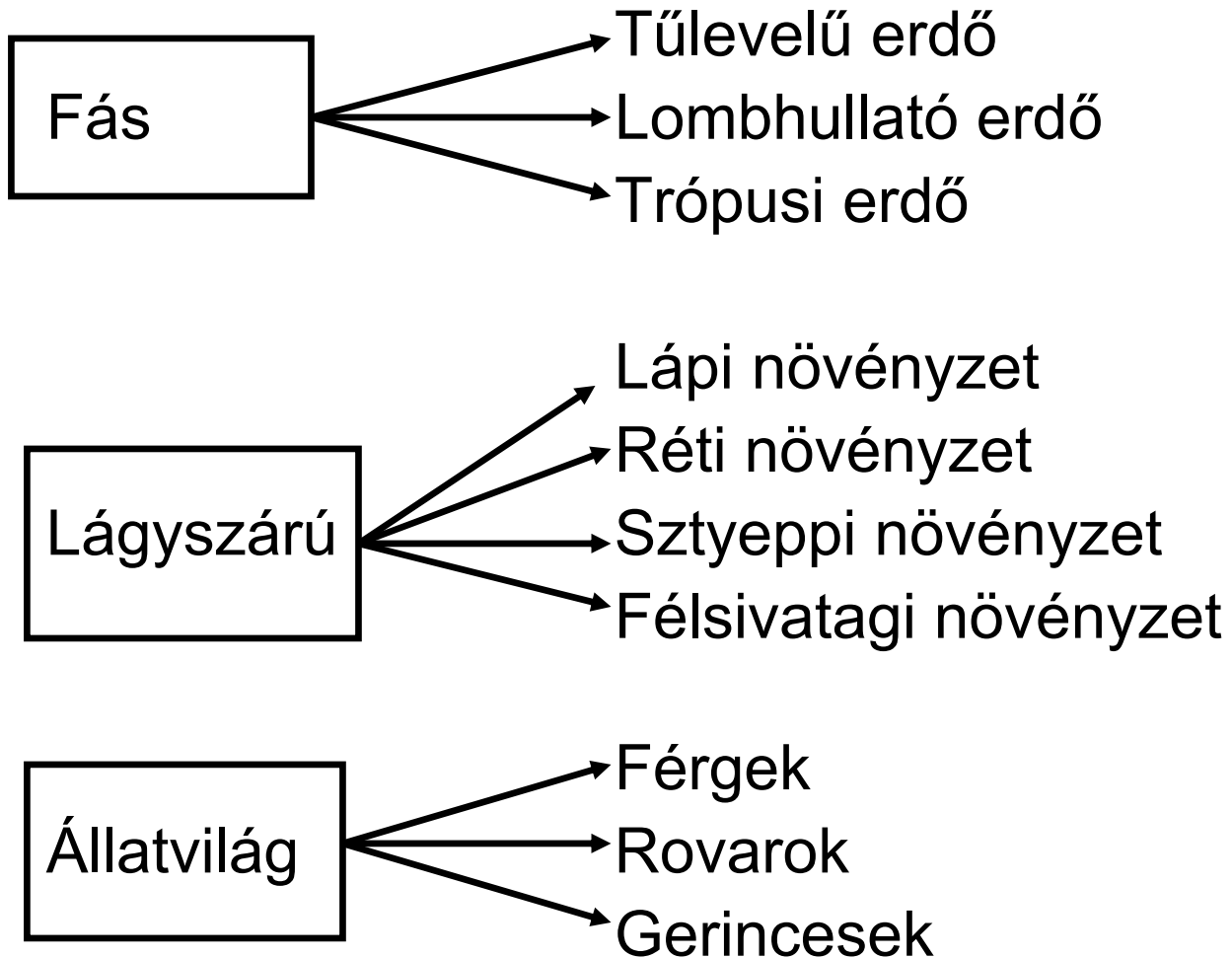
A fontosabb anyagok szelvénybeli mozgása a podzolosodás és lateritesedés során

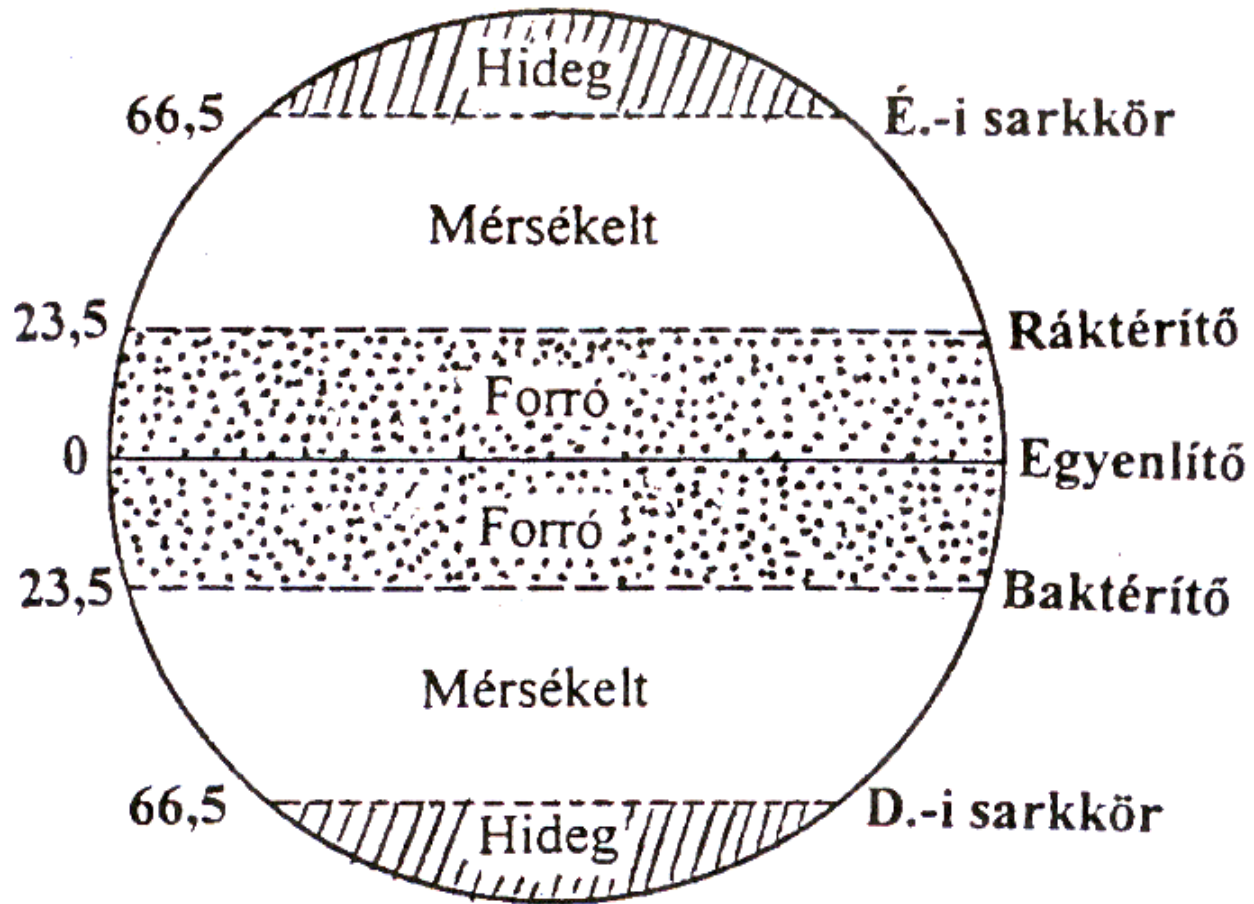
Talajképző tényezők

1. Növényzet, állatvilág
2. Éghajlat
3. Domborzat
4. Talajképző kőzet
5. Talaj kora
6. Emberi tevékenység

Természetes növényzet és állatvilág

Szoláris éghajlati beosztás

Klímaövek és klímátípusok I.

- 1. Egyenlítői klímaöv és klímátípusok:** (0-10. szélességi fokok között)
Egyenletesen forró (havi átlag: 24-28°C, csapadékos (2000-5000 mm/év)
Zonális növényzet: trópusi erdő (esőerdő), örökzöld fákkal
- 2. Trópusi klímaöv és klímátípusok:** (10-23. szélességi fokok között)
Nyári nedves, téli száraz évszak változik. Havi középhőmérséklet (>16°C;25°C), csapadék 800-2000 mm/év.
Zonális növényzet: monszum erdők (félig lombhullató és lombhullató fák), -Monszum: évszagos (nyári) tangeri szél

Klímaövek és klímátípusok II.

3. Szubtrópusi klímaöv: (a térítők mentén)

a, Száraz sivatagi és félsivatagi klíma

Sivatag: magas hőmérséklet, csapadék < 200 mm/év, (zonális sivatagok). Jelentéktelen növényzet

b, Nedves szubtrópusi klíma

Trópusi, szubtrópusi hegyvidékeken alakul ki.

Növényzet: babérlombú erdő és hegyi erdő.

Szavannák: A sivatagok és trópusi erdők öve között.

Növényzet: magasnövésű fű facsoportokkal

Klímaövek és klímátípusok III.

4. **Mérsékelt klímaöv:** (30-60. szélességi fok között)
Nagy hőmérséklet ingadozás. A legmelegebb hónap középhőmérséklete $> 10^{\circ}\text{C}$.

a, Mérsékeltlen meleg (mediterrán) klímátípus

Enyhe csapadékos tél, forró nyár, zonális növényzet: örökzöld babérlombú erdők és cserjések.

b, Mérsékeltlen hűvös, száraz klímátípus

A kontinens belsejében. Hideg tél, meleg száraz nyár. Csapadék: 250-650 mm/év. Zonális növényzet: füves puszták

c, Mérsékeltlen hűvös, nedves klímátípus

Nem túl hideg tél, enyhe csapadékos nyár.
Növényzet: lombhullató erdők.

d, Mérsékeltlen hideg klíma (50-60 szélességi fok között)

Hideg tél, rövid nyár. Csapadék < 700 mm
Növényzet: tűlevelű erdő.

Klímaövek és klímátípusok IV.

5. Sarkvidéki (arktikus) klímátípus

Hideg. Télen éjszaka van, nyáron nappal.

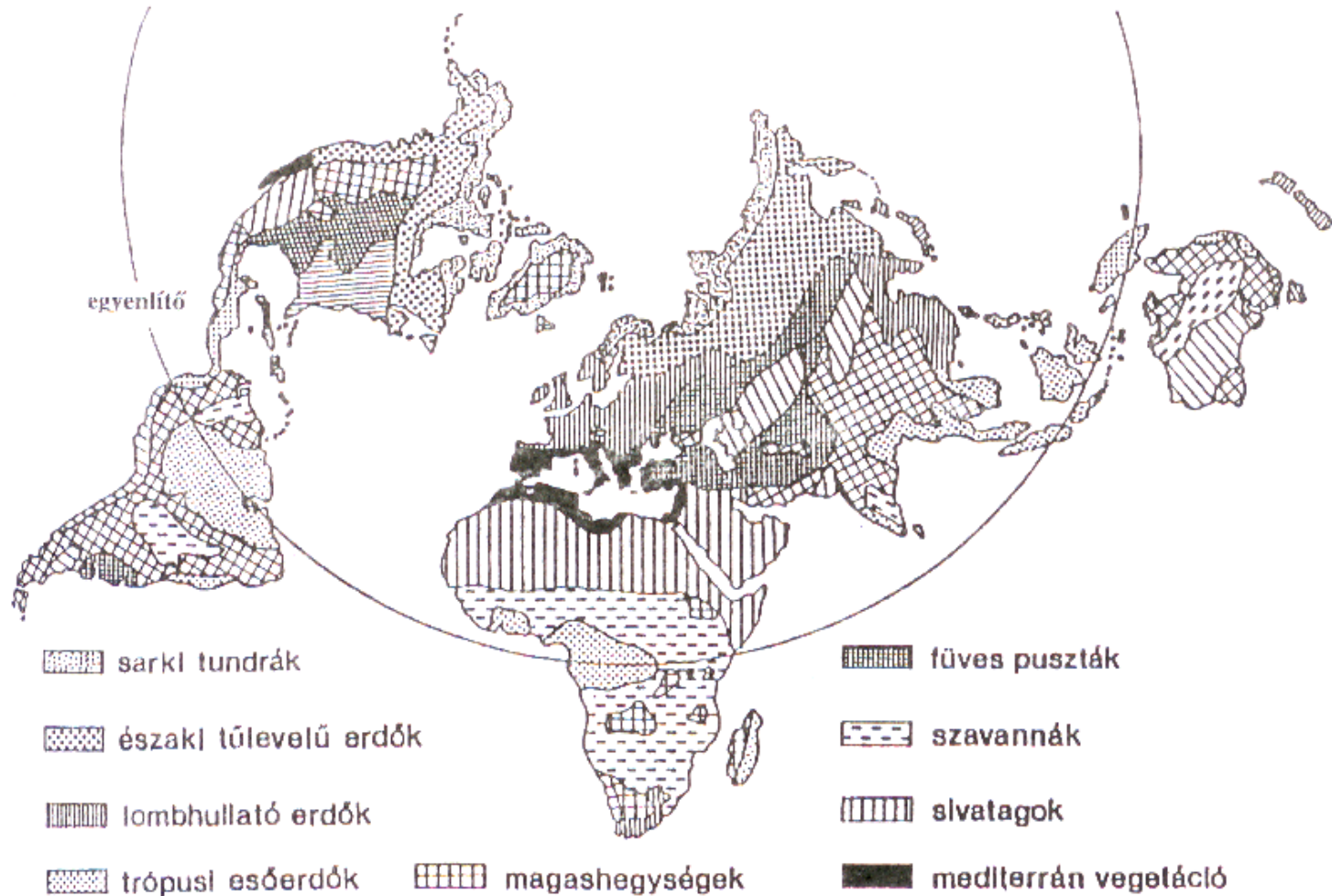
a, Tundra klímaöv

A fagyott talaj nyáron 3-4 hónapra felenged.

Növényzet: törpe cserjék vagy csak mohák-zuzmók.

b, Az örök fagy zónája

A Föld természet növénytakarója

Talajzónák

Éghajlat	Növényzet	Talaj
Sarkvidéki klímaöv (tundra)	Mohák zuzmók, törpe cserjék	Tundra talajok
Mérsékelt hideg klímátípus	Tülevelű erdők	Podzol talajok
Mérsékelt hűvös, nedves klíma	Lombhullató erdők	Barna erdőtalajok
Mérsékelt hűvös, száraz klíma →	┌ Fűves puszták └ Száraz fűves puszták	┌ Csernozjom talajok └ Gesztenyebarna talajok
Mediterrán és nedves szubtrópusi klíma	Babérlombú erdők	Szubtrópusi vörösföldek
Száraz sivatagi és félsivatagi klíma	Sivatagi illetve félsivatagi növényzet	Sivatagi és félsivatagi világos növényzet
Szavannák	Magasnövésű fű facsoportokkal	*Plintitek (rég neve: lateritek)
Trópusi klímaöv	Trópusi lombhullató erdők	Trópusi plintitek
Egyenlítői klímaöv	Trópusi esőerdők	Plintitek

* A Plintitek erősen mállott, vas- és alumíniumoxidban gazdag, vörösszínű talajok

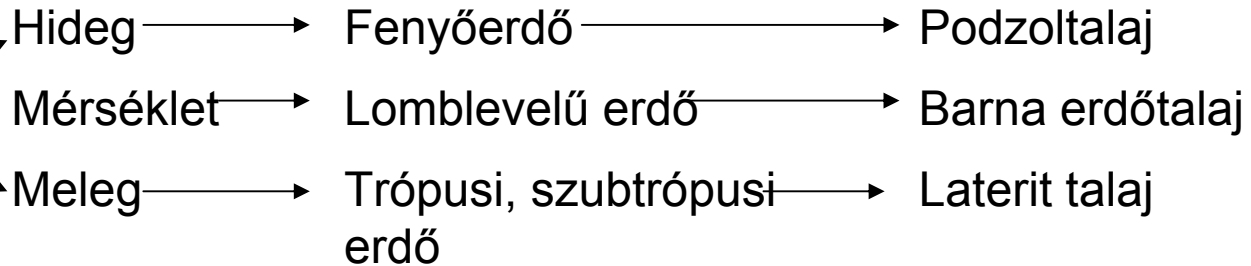
Összefüggések a klíma, növényzet és az előforduló talajtípusok között

KLÍMA

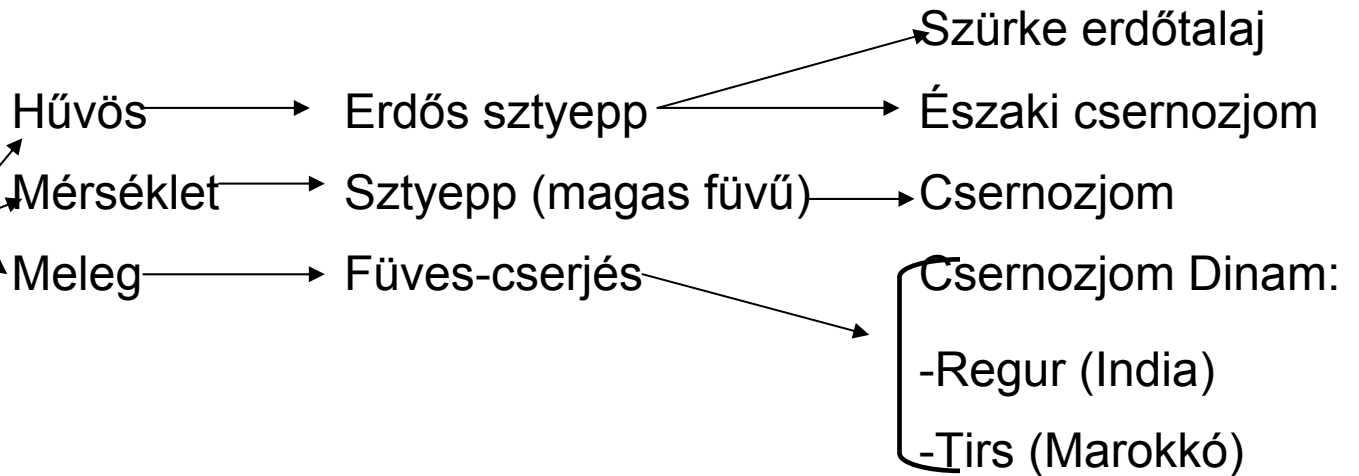
NÖVÉNYZET

TALAJ

HUMID
(cs >> P)

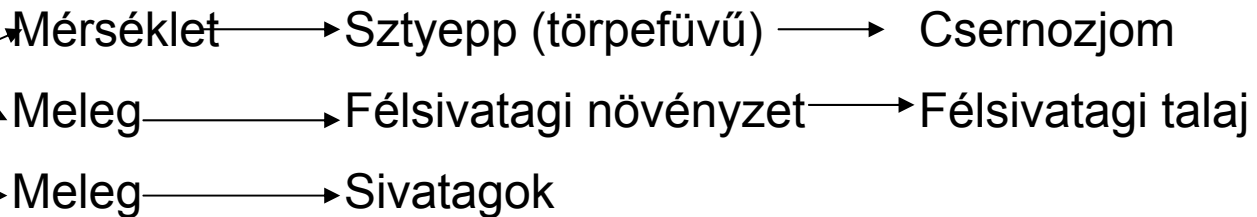

SZEMIUMID
cs > P

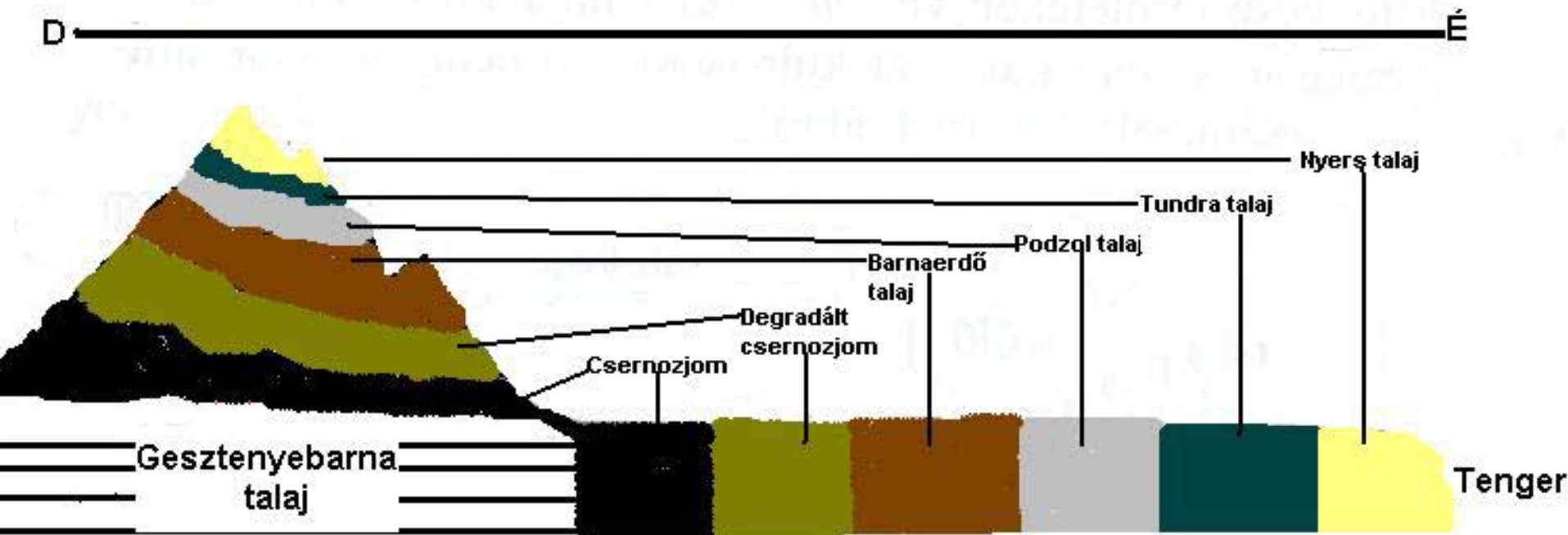

SZEMIARID
cs = P

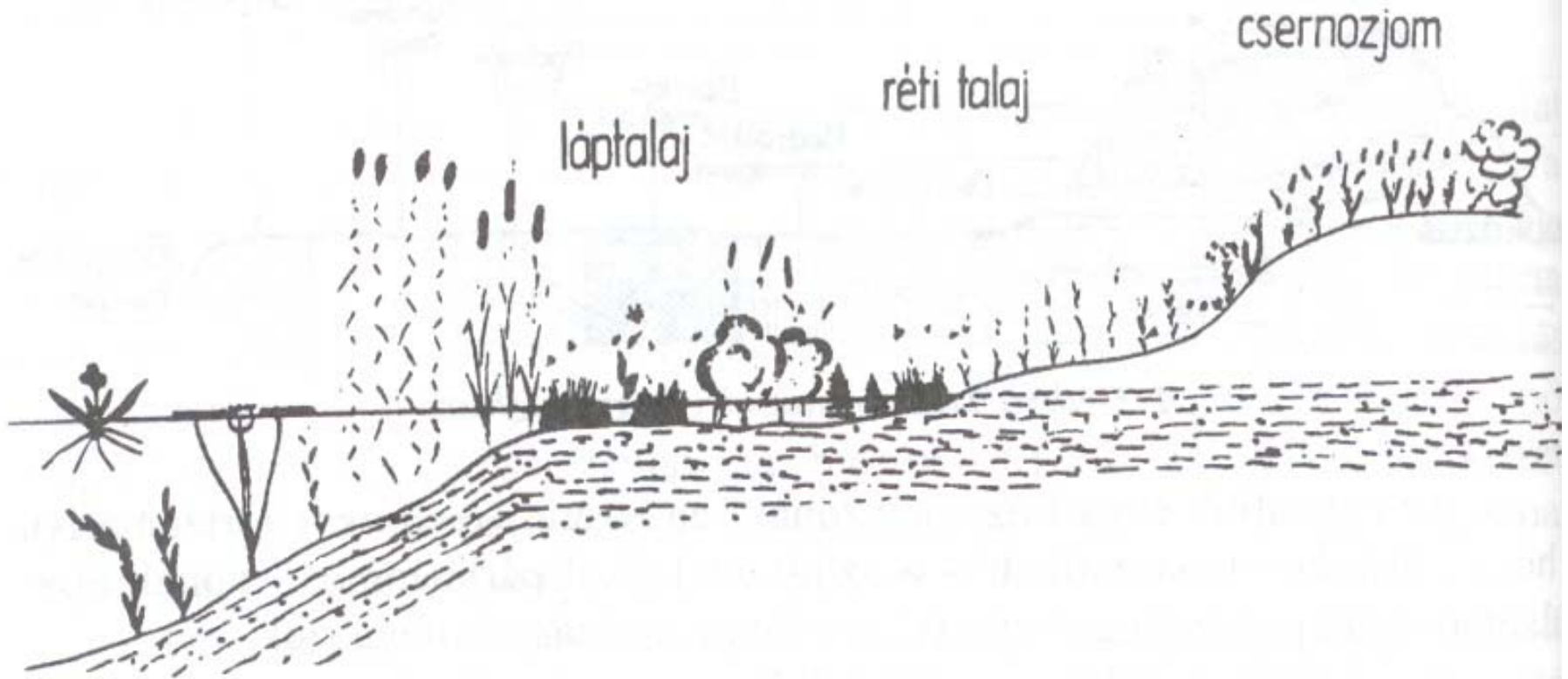
ARID

Talajzónák

A mezorelief hatása a talajképződésre

Földtörténeti idők és körülbelüli időtartalmuk I.

Idő

Időszak

Őskor

1500 millió év

Ókor

195-335

Kambrium

80 millió év

Millió év

Szilur

105

Devon

45

Karbon

55

kristályos pala (Sopron
Kőszegi hegység)

gránit (Velencei hegység,
Mecsek)

mészkö (Bükk hegység)

Perm

30

vörösagyag, vöröshomokkő
(Balaton felvidék)

Földtörténeti idők és körülbelüli időtartalmuk II.

Idő	időszak		
Középkor			
130-140			
millió év	Triász	35	tenger vulkánosság: diabáz (Bükk hegység, Balaton felvidék)
	Jura	35	tenger feltöltődés- meszes tengeri üledék Tisza tömb Jura mészkő (Bakony, Vértes Budai hegység, Mecsek, Bükk)
	Kréta	65	

Földtörténeti idők és körülbelüli időtartalmuk III.

Idő	időszak	kor	korszak
Újkor	Harmad	Eocén	
60-70	60		
Millió év		Oligocén	
		Miocén	tortonai szarmata
		Pliocén	pannóniai levantei
	Negyed 1 millió	Pleisztocén 980.000 év	
		Holocén 25.000 év	

A Földtörténeti Újkor fontosabb eseményei I.

Harmad időszak

Eocén Szárazföld, **márgás, üledékes kőzet**

Oligocén **Agyag márga**

Micén

- Kárpátok felgyűrődése, a Tisza-tömb három táblává reped, lesüllyed, Mediterrán tenger
- A korszak második részében az Alpok felgyűrődésével megszűnt a földközi tengerrel a kapcsolat, Így jött létre a Szarmata tenger.
- Következménye a két kőzettani tényező hatása: vulkánosság és a víz.
- Élénk vulkáni tevékenység keletről nyugatra
 - riolit, andezit** (idősebb savanyú kőzet, Zempléni hegység)
 - andezit, andezittufa** (Mátra, Cserhát, Visegrádi hegység)
 - tortonai lajta mészkő** (vízhatás, Soproni hegység)

A Földtörténeti Újkor fontosabb eseményei II.

Harmad időszak

Miocén vége	Pannon tenger- beltenger
Pliocén eleje	Üledékei: pannon agyag, homok, kavics

Pliocén	Dunántúli bazalt kúpok (Bakony, Badacsony hegység)

Negyed időszak

Pleisztocén	Szárazföld – feltöltődés
980.000 év	Négy jégkorszak A jelenlegi domborzat kialakulása

Holocén	Talajaink az utolsó jégkorszak után képződtek
25.000 év.	